

УДК 347.77:007:070.16

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.05>**Вікторія Кучерявенко,**

магістр права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «НЕДОСТОВІРНА ІНФОРМАЦІЯ»

Стаття присвячена аналізу змісту категорії «недостовірна інформація». Проаналізовано доктринальні погляди стосовно достовірності як загальної властивості інформації, факторів, що впливають на формування недостовірної інформації. Здійснено аналіз наявних у науковій літературі, в судовій практиці поглядів щодо категорії «недостовірна інформація». На основі проведеного дослідження визначено зміст категорії «недостовірна інформація».

Ключові слова: інформація, інформаційні відносини, право на інформацію, достовірність інформації, недостовірна інформація.

Постановка проблеми. Закріплене в ч. 1 ст. 34 Основного Закону право особи на свободу думки і слова, на вільне вираження поглядів і переконань варто визнати на індивідуальному рівні фундаментальною основою вільного й усебічного розвитку особистості, підґрунтям укріплення демократичного суспільства загалом. Проте право на свободу слова доволі часто вступає в колізію з інтересами суспільства, приватних осіб. У цьому контексті особливої актуальності набувають правові механізми обмежувального характеру. Одним із зазначених механізмів є відповідальність за поширення недостовірної інформації.

Достовірність у теорії визнається однією з найсуттєвіших загальних властивостей інформації, на законодавчому рівні визначається як один із основних принципів інформаційних відносин (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про інформацію»). Переконавання в достовірності інформації покладається на особу, яка її поширює, винятком є поширення інформації з офіційних джерел. Достовірність останньої презюмується.

Водночас, незважаючи на апелювання до такої властивості інформації, як достовірність, чинне законодавство, предметом регулювання якого є інформаційні правовідносини, не розкриває зміст цієї властивості. Відсутнє й визначення категорії «недостовірна інформація». Певні аспекти окресленого напрацьовані наукою та судовою практикою.

Цим пояснюється актуальність теми й перспективи дослідження правової категорії «недостовірна інформація».

Дослідженню теоретичних аспектів достовірності як загальної властивості інформації присвячені роботи А.О. Аносова, А.О. Білецької, З.М. Бржезької, Г.І. Гайдурі,

Л.О. Данильчук, Р.Р. Дробожура, Н.І. Логінової, Л.А. Микитенко, З.В. Партики, В.С. Політанського, М.М. Полудьонного. Сутність поняття «недостовірна інформація» розкривалася в роботах О.М. Доценко, Т.І. Лежух, С.І. Шимон.

Мета статті – аналіз такої властивості інформації, як достовірність, аналіз наявних у доктрині та судовій практиці поглядів стосовно категорії «недостовірна інформація» й на цій основі розкриття змісту останньої.

Виклад основного матеріалу. Достовірність як філософська категорія розглядається як термін, що позначає сприйняття істини чи переконань в істинності певного знання. Якщо достовірність характеризує відповідність знання дійсності, вона фіксує фактичну істинність. Якщо ця відповідність є проблематичною чи предметом суб'єктивного переконання, достовірність стає варіантною, залежно від змінних ситуацій прийняття того, що вважається суб'єктом незаперечним чи інтуїтивно очевидним. Те, що є достовірним для одного (індивідуального чи колективного) суб'єкта, може не мати статусу достовірного для іншого суб'єкта; те, що є достовірним для однієї епохи (часу), може стати недостовірним для іншої епохи (часу). Достовірність передбачає інтерсуб'єктивність, тобто стандарти, парадигми, норми (чи символи віри) аргументації, обґрунтування, демонстрування, свідчення, які визнаються колективним досвідом певного культурного середовища [1, с. 171].

У науці наголошується на тому, що достовірність є основоположною вимогою щодо інформації. Під достовірністю розуміється загальна властивість інформації, яка

визначає неспотворену частку в копії документа стосовно його оригіналу [2, с. 136]; властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце; відсутність помилок та упереджених суджень [3, с. 52]; відповідність дійсності [4, с. 21]; відповідність, адекватність та ідентичність отриманих даних фактичним умовам або властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце [5, с. 57]; здатність інформації об'єктивно відображати процеси та явища, що відбуваються в навколишньому світі [6, с. 21]; несуперечність змісту інформації реальній дійсності, правильність пояснення й підтвердження останньою [7, с. 5]; наближеність до першоджерела й адекватне сприйняття об'єкта розгляду суб'єктами системи інформаційного простору [7].

Достовірність у журналістиці розглядається як стандарт журналістської діяльності. Зміст цього стандарту зводиться до того, що кожен факт, який подається в матеріалі, повинен мати ідентифіковане та надійне джерело інформації. Посилання на компетентне джерело інформації є для користувача засобів масової інформації (далі – ЗМІ) єдиним доказом того, що йому розповідають про речі, які відбуваються насправді, виключає із журналістського матеріалу таку ознаку, як домисел, а також формує підстави для того, аби не тільки автор матеріалу був переконаний, що інформація перевірена й точна, а й читач мав можливість переконатися в цьому. Водночас вимога відповідності фактів реальним подіям чи даним становить змістову частину стандарту точності. Цей стандарт заперечує спотворення первинного змісту інформації. Точність фактів досягається їх ретельною перевіркою в компетентних джерелах.

Отже, достовірність визначається правдивістю відображення. Однак варто врахувати, що в контексті правди як об'єктивної дійсності цінність останньої є абсолютна. Правда – те, що відповідає дійсності, об'єктивно існує, що є справжнім, істинним, правда не залежить від того, що члени суспільства про неї думають, як її сприймають чи не сприймають узагалі. Але життя суспільства, кожного індивіда залежить від пізнання, розуміння і сприйняття правди, що власне зумовлює важливість, життєво необхідну потребу суспільства й кожного його члена в правді. Саму правду неможливо змінити, але можна змінити її сприйняття, уявлення про неї. При цьому правда залишатиметься завжди незмінною, такою, як вона є. Просто до неї вже ніхто не дошукуються, не прагне

пізнати її. Фактично існує «об'єктивна правда» і «своя правда».

До низки загальних факторів, які впливають на формування так званої «своєї правди», варто зарахувати як умисні дії суб'єкта інформаційних відносин, так і дії, які позбавлені умислу з боку останнього (недбалість, недостатня компетентності у відповідному питанні, постійний цейтнот тощо). Вплив на зміну ставлення до інформації може відбуватися шляхом перекручення інформації, яке може виявлятися в додаванні в опис події чи явища елементів, яких насправді не існувало; подання неповної інформації завдяки зазначенню не всіх суттєвих відомостей; ненадійності джерела інформації; фальсифікації документів; упередженості особи в силу неможливості останньої абстрагуватися від власних емоцій, симпатій та антипатій; спотворення в результаті впливу завад (накладення на достовірну інформацію різного роду механічних шумів); перебільшення або ж надмірного зменшення значення певної ситуації (чутки тощо) [8, с. 5].

Дезінформування з боку представників ЗМІ зумовлюється не лише вищезазначеними факторами загального характеру, а й порушенням основних засад діяльності (етичних принципів діяльності), до яких, окрім розглянутих нами стандартів точності й достовірності, належать оперативність, збалансованість, відокремлення фактів від коментарів та оцінок, повнота, простота.

М.М. Полудьонний, визначаючи причини поширення ЗМІ недостовірної інформації, акцентує увагу також і на умовах праці представників ЗМІ, серед яких виокремлює інтенсивність, нерегульовану тривалість праці, значне морально-психологічне навантаження, виконання службових обов'язків і реалізація творчих планів у стресових ситуаціях і деякі інші умови. На думку вченого, самі ці аспекти на професійному рівні створюють велику можливість помилки у формуванні й поданні інформації [9].

Аналіз достовірності як загальної властивості інформації дає нам підстави перейти до аналізу наявних у доктрині та судовій практиці визначень категорії «недостовірна інформація».

Згідно з положенням Постанови Пленуму Верховного Суду України, недостовірною вважається інформація, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) [10].

Подібне до вищезокресленого визначення поняття надається С.І. Шимон. Учена заува-

жує, що недостовірною варто вважати інформацію про події, явища чи факти, які не мали місце взагалі (інформація вигадана) або ж перебіг яких спотворений у повідомленні (інформація викладена неправдиво) [11].

О.М. Доценко, посилаючись на тлумачення терміна «недостовірний», зазначає, що недостовірною є така інформація, що викликає сумнів щодо правдивості, правильності [12, с. 61].

Однак, з огляду на словосполучення «викликає сумнів», з окресленим визначенням важко погодитися, адже, як слушно зауважує М.М. Полудьонний, поняття «достовірність» є категоричним, не містить у собі значення «можливість» [9].

Т.І. Лежух зауважує, що інформація є недостовірною в разі її невідповідності дійсності [13].

Висновки

Достовірність – суттєва ознака інформації. Зміст цієї ознаки в науковій літературі тлумачиться з огляду на сферу знань, у межах якої здійснюється її дослідження. Достовірність інформації забезпечується об'єктивним відображенням дійсності, превалюванням сутності над формою, неупередженістю автора інформаційного матеріалу, всебічністю (повнотою) висвітлення подій, явищ, які мають місце в реальній дійсності. Негативний вплив різного роду факторів зумовлює поширення недостовірної інформації.

Належне дослідження категорії «недостовірна інформація» відсутнє в правовій доктрині. Науковці, предметом дослідження яких є інформаційні права, особливості захисту немайнових прав у зв'язку з поширенням недостовірної інформації, оминають детальне дослідження цього правового феномена, обмежуючись посиланням на визначення, розроблене судовою практикою, або нечисленні дефініції, наявні в літературі. Аналіз останніх свідчить, що змістовий аспект категорії «недостовірна інформація» здебільшого тяжіє до акцентування уваги на категоричності стосовно невідповідності певної інформації об'єктивній, реальній дійсності в силу її спотворення або штучного створення.

Список використаних джерел:

1. Філософський енциклопедичний словник/за заг. наук. ред. В.І. Шинкарук; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
2. Партико З.В. Властивості інформації. *Інформація, комунікація, суспільство 2017: матеріали 6-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2017, 18–20 травня 2017 року, Україна. Славське, 2017. С. 136–137.*
3. Микитенко Л.А. Парадигма забезпечення права споживача на інформацію. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 47–55.*
4. Логінова Н.І., Дробожур Р.Р. Правовий захист інформації: навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2015. 264 с.
5. Політанський В.С. Принципи інформаційно-правових відносин. *Часопис Київського університету права. 2013. С. 55–60.*
6. Данильчук Л.О. Сутність дефініції «інформація». *Педагогіка і психологія професійної освіти. Львів, 2012. № 5. С. 18–26.*
7. Бржевська З.М., Гайдур Г.І., Аносов А.О. Вплив на достовірність інформації як загроза для інформаційного простору. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка.* URL: <http://csecurity.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/32/22>.
8. Білецька А.О. Основні поняття інформатики: навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванов М.В., 2011. 49 с.
9. Полудьонний М.М. Позови про захист честі й гідності в контексті юриспруденції Європейського суду з прав людини. *Права людини в Україні.* URL: <http://khp.org/index.php?id=1007460190>.
10. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
11. Шимон С.І. Поширення недостовірної інформації: відповідальність за шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичної особи. *Юридичний журнал. 2003. № 6.* URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=320>.
12. Доценко О.М. Спростування недостовірної інформації як спосіб захисту права фізичної особи на особисте життя. *Право і суспільство. 2013. № 6.2. С. 59–63.*
13. Лежух Т.І. Специфіка доказування у справах про захист честі, гідності та ділової репутації. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/3/Lezhukh%20T.I.pdf.

Статья посвящена анализу содержания категории «недостоверная информация». Проанализированы доктринальные взгляды относительно достоверности как свойства информации, факторов, влияющих на формирование недостоверной информации. Осуществлен анализ имеющихся в научной литературе, в судебной практике взглядов относительно категории «недостоверная информация». На основании проведенного исследования определено содержание категории «недостоверная информация».

Ключевые слова: информация, информационные отношения, право на информацию, достоверность информации, недостоверная информация.

The article is devoted to the analysis of the content of the category “unreliable information”. Analyzed the position of scientists regarding such information properties as reliability, regarding factors affecting the formation of unreliable information. The analysis of the available in the scientific literature, in the judicial practice of views regarding the category “unreliable information” is carried out. As the result of investigation conducted, the content of the category “unreliable information” is determined.

Key words: information, information relations, right to information, reliability of information, unreliable information.

